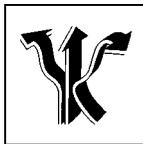

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**Методичні матеріали
для семінарських занять і самостійної роботи
студентів дисципліни**

**“ПРАВО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ”
(для спеціалістів спеціальності
“Правознавство”)**

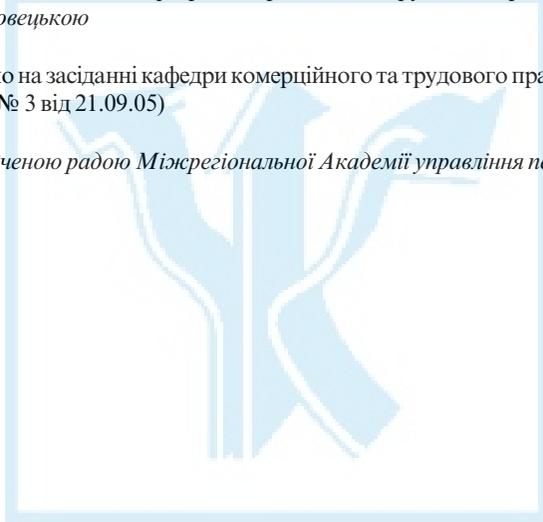
МАУП

Київ 2005

Підготовлено доцентом кафедри комерційного та трудового права
С. В. Вишовецькою

Затверджено на засіданні кафедри комерційного та трудового права
(протокол № 3 від 21.09.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Вишовецька С. В. Методичні матеріали для семінарських занять і самостійної роботи студентів дисципліни “Право пенсійного забезпечення” (для спеціалістів спеціальності “Правознавство”). — К.: МАУП, 2005. — 28 с.

Методичні матеріали містять методичні вказівки до семінарських занять і самостійної роботи, плани семінарських занять (контрольні питання і задачі) до розділу I “Правове регулювання пенсійного забезпечення в Україні” програмного матеріалу до вивчення навчальної дисципліни “Право пенсійного забезпечення”.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2005

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Невіддільною складовою навчального курсу “Право пенсійного забезпечення” крім лекцій є семінарські заняття, що проводяться з метою закріплення і поглиблення знань, здобутих на лекціях і у процесі самостійної роботи з рекомендованими джерелами, формування навичок самостійного аналізу норм законодавства України у сфері пенсійного забезпечення і вміння ефективно застосовувати теоретичні положення та нормативний матеріал при вирішенні конкретних справ.

Участь у семінарському занятті передбачає обов’язкову попередню підготовку студента до заняття. Готуючись до заняття, студент вивчає відповідну тему курсу на основі конспекту лекції, рекомендованих літературних джерел і нормативних актів. Необхідно бути готовим до контрольного опитування.

Завдання виконують письмово. Відповіді на запитання повинні бути мотивованими, містити посилання на чинні нормативні акти, постанови Пленуму Верховного суду України, а в необхідних випадках — на рішення Конституційного Суду України.

На практичних заняттях не тільки виконують практичні завдання, й обговорюють основні теоретичні питання тем курсу, іноді заслуховують доповіді (реферати) студентів.

При написанні реферату рекомендується акцентувати увагу на проблемних аспектах відповідної теми, проаналізувати їх і висловити власні судження щодо вирішення цих проблем, шляхів удосконалення законодавства.

Виконання практичних завдань і опрацювання теоретичних питань зараховуються за кожною темою. Їх якість враховується при оцінюванні знань.

При виконанні самостійної роботи необхідно уважно стежити за змінами та доповненнями, які вносяться компетентними органами в нормативні акти з питань пенсійного забезпечення.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Загальна характеристика пенсійної системи України

1. Пенсійна система України, її сучасний стан.
2. Поняття пенсій та їх класифікація.
3. Пенсійне забезпечення в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
4. Недержавне пенсійне забезпечення.

Контрольні питання

1. Характерні ознаки пенсій.
2. Від чого залежить момент виникнення пенсійної правоздатності?
3. Які пенсійні виплати здійснюються за рахунок коштів Накопичувального фонду?
4. Хто є платниками страхових внесків до Пенсійного фонду?
5. Які види пенсій визначає Закон України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”?
6. Хто має право на пенсійне забезпечення за Конституцією України?
7. Хто має право на пенсійне забезпечення за Законом України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”?
8. Якими законами регулюється пенсійне забезпечення в Україні?
9. Коли припиняються пенсійні правовідносини?
10. Що таке пенсійні ризики?
11. Методи фінансування пенсійного забезпечення та їх відмінності.
12. Суб'єкти пенсійних правовідносин та їх особливості.
13. Страхування і виплата довічної пенсії: довічна пенсія зі встановленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя.

Задачі

Задача 1. П. у жовтні 2004 р. виповнилося 60 років. Протягом 18 років він працював головним спеціалістом державного архіву Вінницької області. З березня по жовтень 2004 р. він здійснював підприємницьку діяльність, що засновувалась на особистій власності фізичної особи.

Чи має П. право на трудову пенсію?

Список літератури

1. *Конституція України* від 28 червня 1996 р. // ВВР України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. *Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування* від 14 січня 1998 р. // Офіц. вісн. України. — 1998. — № 6. — Ст. 219.
3. *Закон України “Про пенсійне забезпечення”* від 5 листопада 1991 р. // ВВР України. — 1992. — № 3. — Ст. 10.
4. *Закон України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”* від 23 вересня 1999 р. // ВВР України. — 1999. — № 46–47. — Ст. 403.
5. *Закон України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням”* від 18 січня 2001 р. // Офіц. вісн. України. — 2001. — № 8. — Ст. 310.
6. *Закон України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”* від 9 липня 2003 р. // Голос України. — 2003. — 23 серп.
7. *Закон України “Про недержавне пенсійне забезпечення”* від 9 липня 2003 р.
8. *Астрахан Е. И.* Принципы пенсионного обеспечения рабочих и служащих. — М.: Госюриздат, 1961. — 128 с.
9. *Вінер М., Вон Р., Яценко В.* Дискусії навколо пенсійної реформи в Україні // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 1.
10. *Гаряча О. В.* Окремі питання пенсійного забезпечення // Соц. захист. — 1998. — № 8. — С. 27–40.
11. *Зайкин А. Д.* Правоотношения по пенсионному обеспечению. — М.: Изд-во МГУ, 1974. — 192 с.
12. *Надточій Б., Яценко В.* Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 1.
13. *Право пенсійного забезпечення в Україні.* — К.: Юрінком, 1998. — 288 с.
14. *Прилишко С. М.* Недержавне пенсійне забезпечення у системі соціального захисту в Україні // Проблеми законності. — 2000. — Вип. 43. — С. 63–66.
15. *Сивак С.* Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа // Право України. — 1997. — № 12. — С. 70–74.

16. *Сивак С.* Організаційно-правові основи недержавного пенсійного забезпечення // *Право України*. — 1999. — № 1. — С. 119–121.
17. *Сивак С.* Пенсійна реформа: принципи пенсійного забезпечення // *Вісн. Львівськ. ун-ту. Сер. юридична*. — 2000. — Вип. 35. — С. 341–345.
18. *Сивак С. М.* Пенсійне страхування та пенсійна реформа: теоретичні основи // *Право України*. — 1999. — № 9. — С. 61–64.
19. *Сивак С. М.* Правові проблеми пенсійного забезпечення в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 1999. — 18 с.
20. *Сирота И. М.* Все о пенсиях, пособиях, социальной защите граждан Украины (Науч.-практ. комментарий и сб. нормат. актов). — Харьков: Одиссей, 1999. — 592 с.
21. *Сирота І. М.* Право пенсійного забезпечення в Україні: Курс лекцій. — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 288 с.
22. *Советское пенсионное право* / Под ред. М. Л. Захарова. — М.: Юрид. лит., 1974. — 432 с.
23. *Сташків Б.* Загальна характеристика юридичних фактів у пенсійному забезпеченні // *Право України*. — 1998. — № 1. — С. 115–119.
24. *Сташків Б. І.* Факти, що мають значення для забезпечення пенсіями // *Соц. захист*. — 1997. — № 2.
25. *Роик В.* Пенсионная реформа: институциональный подход // *Человек и труд*. — 2001. — № 1.
26. *Фогель Я. М.* Право на пенсию и его гарантии. — М.: Юрид. лит., 1972. — 170 с.
27. *Чирков С. А.* Законодательная база пенсионной реформы // *Юрид. консультант*. — 2003. — № 2.
28. *Чупрова Е. В.* Проблема достойного уровня жизни в пенсионном обеспечении граждан // *Адвокат*. — 1999. — № 2. — С. 21–27.
29. *Яценко В.* Солідарний та індивідуалістичний підходи щодо реформування пенсійної системи // *Соц. захист*. — 1998. — № 8. — С. 46–60.

Тема 2. Пенсія за віком

1. Поняття пенсії за віком.
2. Пенсія за віком на загальних підставах.
3. Пенсія за віком на пільгових підставах.

Контрольні питання

1. Загальні умови призначення пенсії за віком.
2. Крилова після закінчення інституту працювала 4 роки економістом, згодом за сімейними обставинами змушена була звільнитись і до 55 років не працювала. Чи має вона право на пенсію за віком?
3. Іванов вийшов на пенсію в 1985 р. у віці 65 років. Чи має він право на надбавку до пенсії, якщо його попередня посада належала до Списку № 2?
4. Класифікація пільгових підстав на пенсію за віком.
5. Чи може Президент України своїм указом вводити нові види пенсій?
6. Романюк з 1963 по 1982 р. працював у Казахстані в Мангишлакській польовій гідрогеологічній експедиції. Чи матиме він право на пенсію на пільгових умовах за Списком № 2? Чи зараховуються до середньомісячного заробітку для обчислення пенсії надбавки за тяжкі умови праці?
7. Чи мають право чоловіки на пенсію за віком на пільгових умовах як дояри, якщо їх спеціальний стаж перевищує 20 років?

Задачі

Задача 1. О. у віці 53 років 9 місяців було звільнено з роботи згідно з п. 2 ст. 40 КЗпП України внаслідок виявленої невідповідності працівника обійманій посаді за станом здоров'я. Незабаром вона звернулася до районного відділення Пенсійного фонду за призначенням пенсії за віком. Згідно з поданими документами її трудовий стаж становить 35 років.

Чи має О. право на дострокову пенсію за віком?

Задача 2. Ш. досягла 50-річного віку. Протягом 21 року вона працювала організатором культурних розваг Чернівецького психоневрологічного диспансеру № 1. Загальний трудовий стаж Ш. становить 25 років.

Чи має Ш. право на пенсію за віком на пільгових умовах?

Задача 3. Громадянка К. у 1975 р. влаштувалася на завод економістом. У 1990 р. погіршився стан здоров'я її чоловіка, якого було визнано інвалідом І групи. Це стало причиною звільнення громадянки К. з роботи. З 1990 по 2000 р. вона доглядала за хворим чоловіком.

Чи має право громадянка К. на пенсію за віком при досягненні пенсійного віку, якщо продовжуватиме доглядати хворого чоловіка? На які надбавки до пенсії матиме право громадянка К.?

Задача 4. Громадянка Н. народила і виховала до 8 років чотирьох дітей, п'яту дитину від першого шлюбу чоловіка удочерила у віці 6 років, що підтверджується рішенням суду. До народження дітей Н. працювала на роботах за Списком № 2 протягом 10 років.

З якого віку вона матиме право на пенсію?

Задача 5. Громадянка І. (55 років) звернулася за призначенням пенсії за віком. На її утриманні перебуває 75-річна мати — інвалід II групи і син 20 років, що навчається.

За яких умов громадянці І. буде призначено пенсію за віком?

Чи матиме вона право на надбавки до пенсії (назвіть які)?

Задача 6. М. виповнилося 47 років, її загальний трудовий стаж — 22 роки, у тому числі 6 років — інженером на виробництві технічного вуглецю.

Чи має право М. на пенсію за віком на пільгових умовах? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. У вересні 2001 р. громадянина З., який працював прохідником на шахті, було звільнено з роботи за п. 2 ст. 40 КЗпП України внаслідок невідповідності виконуваних робіт за станом здоров'я. До пенсії йому залишився один рік 5 місяців.

Чи має З. право на достроковий вихід на пенсію?

Задача 8. Молодша медична сестра І. — ліліпут. Після двадцятирічної роботи на посаді молодшої медичної сестри вона звернулася із заявою про одержання пенсії.

На яких умовах їй буде призначено пенсію за віком?

Список літератури (див. до теми 1)

1. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження списків виробництв, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах” від 11 березня 1994 р. // Людина і праця. — 1994. — № 5–10.*

Тема 3. Пенсія по інвалідності

1. Поняття пенсії по інвалідності. Порядок встановлення інвалідності для призначення пенсії.
2. Особливості призначення пенсії по інвалідності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання.
3. Пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання.

Контрольні питання

1. Причини інвалідності. Підстави встановлення інвалідності.
2. Визначення поняття “трудова каліцтво”.
3. Відмінність пенсії по інвалідності внаслідок професійного захворювання від пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання.
4. Порядок пенсійного забезпечення матерів інвалідів з дитинства.
5. Значення страхового стажу для призначення пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання.
6. Період, на який призначається пенсія по інвалідності. Строки виплати пенсій по інвалідності.

Задачі

Задача 1. Інвалід зору II групи з дитинства К. з 18 років став до роботи. Через рік він звернувся із заявою про призначення йому пенсії по інвалідності.

Чи має право К. на пенсію по інвалідності. На яких умовах йому може бути призначена пенсія?

Задача 2. Дорогою на роботу Г. збив автомобіль. Медико-соціальна експертна комісія визнала його інвалідом III групи. Г. виповнилося 35 років, його загальний трудовий стаж — 12 років. Середньомісячний заробіток — 300 грн. Після визнання інвалідом Г. не працює. На його утриманні перебувають непрацездатні члени сім’ї.

Чи має право Г. на пенсію по інвалідності та надбавку до неї? Визначте їх розміри.

Задача 3. К. під час повторного огляду МСЕК було змінено групу інвалідності з II на III. Він не погоджується з рішенням МСЕК.

Який порядок оскарження рішень МСЕК? Повноваження МСЕК.

Задача 4. Студент ЧНУ ім. Ю. Федьковича Ш. навчався на IV курсі. Його вік — 23 роки. Відпочиваючи в Карпатах під час канікул Ш. зламав ногу і потрапив до лікарні. Після закінчення лікування комісія МСЕК визнала Ш. інвалідом III групи.

Які умови призначення пенсії по інвалідності для студентів?

Чи має Ш. право на пенсію по інвалідності? Який йому буде призначено розмір пенсії?

Задача 5. Громадянин М. у 1998 р. дістав трудове каліцтво і був визнаний інвалідом II групи. Повторний переогляд було призначено на квітень 2000 р. Через хворобу дружини М. у призначений час на переогляд не з'явився, внаслідок чого йому було призупинено виплату пенсії. Переогляд М. пройшов лише у травні 2001 р. При повторному переогляді М. було переведено на III групу інвалідності.

Які умови поновлення виплати пенсії М.?

Чи зміниться розмір пенсії М., якщо після досягнення пенсійного віку він перейде на пенсію за віком?

Задача 6. А. інвалід III групи загального захворювання. Стаж роботи — 25 років.

Чи має А. право на пенсію по інвалідності в розмірі пенсії за віком?

Список літератури (див. до тем 1, 10)

1. *Положення про медико-соціальну експертизу:* Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 22 лютого 1992 р. // ЗП України. — 1992. — № 3. — Ст. 69.
2. *Порядок організації та проведення медико-соціальної експертизи втрати працездатності:* Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 4 квітня 1994 р. // ЗП України. — 1994. — № 8. — Ст. 190.
3. *Список професійних захворювань та Інструкція про застосування переліку професійних захворювань:* Затв. наказом Міністерства охорони здоров'я, Міністерства праці і соціальної політики, Академії медичних наук України від 29 грудня 2000 р. // Офіц. вісн. України. — 2001. — № 5. — Ст. 199.

Тема 4. Пенсія в разі втрати годувальника

1. Поняття пенсії в разі втрати годувальника.
2. Умови призначення пенсії в разі втрати годувальника.

Контрольні питання

1. Документи, необхідні для призначення пенсії в разі втрати годувальника.
2. Чи має право на пенсію в разі втрати годувальника онука за померлого дідуся, якщо її мати визнана інвалідом II групи, а батько — інвалідом III групи?

3. Визначте, чи є підстави для продовження виплати пенсії в разі втрати годувальника утриманцям, які досягли 18-річного віку і навчаються:
 - на заочному відділенні навчального закладу (не працюють);
 - на платному підготовчому відділенні ВНЗ;
 - у комерційному коледжі (стипендії не отримують, самі платять за навчання);
 - у госпрозрахункових групах державних навчальних закладів (стипендією не забезпечуються).
4. Які члени сім'ї вважаються утриманцями?

Задачи

Задача 1. Сім'я доцента К. звернулася до районного відділу соціального захисту з проханням про призначення пенсії в разі втрати годувальника. Склад сім'ї — бабуся, яка не отримує пенсії, два сини-близнюки дворічного віку і дружина віком 35 років, яка не працює.

Доцент К. помер від загального захворювання в 37 років. Науковий стаж його роботи — 20 років 8 місяців. Його місячний посадовий оклад — 280 грн.

Кого з членів сім'ї К. вважати утриманцем?

Хто з членів сім'ї має право на пенсію в разі втрати годувальника? В якому розмірі буде призначено пенсію?

Задача 2. У серпні 1997 р. І. була призначена пенсія за померлого батька. Тоді вона навчалася в середній школі, а також вирішила вступити до педагогічного інституту.

Чи виплачуватиметься їй пенсія в разі втрати годувальника, якщо вона одержує стипендію? Якщо так, то до досягнення нею якого віку?

Задача 3. Сержант строкової служби К. загинув при виконанні службових обов'язків. До призову в армію він працював водієм автотранспорту і мав середній заробіток 83 грн. На його утриманні перебувала семирічна донька, непрацююча дружина і престаріла мати віком 63 роки.

Хто з членів цієї сім'ї має право на пенсію в разі втрати годувальника?

За яким нормативним актом визначатиметься право сім'ї на пенсію в разі втрати годувальника?

В якому розмірі буде призначено пенсію сім'ї загиблого?

Задача 4. Після смерті матері неповнолітньому П. було призначено пенсію в разі втрати годувальника.

Подружжя Ш. збирається усиновити неповнолітнього П. і цікавиться, чи збереже він право на одержання пенсії в разі втрати годувальника після усиновлення. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. Мати трьох дітей звернулася за призначенням пенсії за померлого чоловіка. Вік дітей — 10, 8, 5 років. Двоє дітей — від її першого шлюбу, не усиновлені, але перебували на вихованні у вітчима понад 6 років.

Трудовий стаж годувальника — 10 років.

Середній заробіток — 400 грн.

Годувальник помер у віці 42 роки від загального захворювання.

На кого з членів сім'ї може бути призначена пенсія і в якому розмірі? Як зміниться рішення, якщо у годувальника немає трудового стажу?

Задача 6. У грудні 2001 р. Т. трагічно загинув на полюванні під час відпустки. Він має сина Олександра 5 років і доньку Олену, якій виповнився рік. Т. перебуває у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Хто в цьому разі є суб'єктом права на пенсію в разі втрати годувальника? Розкрийте зміст правовідносин, що виникають у цьому разі.

Список літератури (див. до тем 1, 10)

Тема 5. Пенсія за вислугу років

1. Поняття і умови призначення пенсії за вислугу років.
2. Особливості пенсійного забезпечення за вислугу років військово-службовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.
3. Особливості пенсійного забезпечення за вислугу років державних службовців, суддів, працівників прокуратури і митних органів.
4. Особливості пенсійного забезпечення за вислугу років наукових працівників і працівників засобів масової інформації.
5. Особливості пенсійного забезпечення за вислугу років окремих категорій працівників цивільної авіації та льотно-випробного складу.
6. Пенсії за вислугу років окремим категоріям працівників інших галузей народного господарства.

Контрольні питання

1. Визначте природу пенсії за вислугу років: це страхова чи державна пенсія? Її особливість.

2. Чи зараховується період роботи в санаторному комплексі “Зорі України” на посаді лікаря до стажу роботи, який дає право на пенсію за вислугу років згідно з п. “є” ст. 55 Закону України “Про пенсійне забезпечення”?

Задачі

Задача 1. Вік К. — 45 років, її загальний трудовий стаж — 26 років 8 місяців, з яких 14 років — служба в органах внутрішніх справ. Середньомісячний заробіток — 400 грн.

Чи має право К. на пенсію за вислугу років? Якщо так, то якого розміру?

Задача 2. Т., який працював 29 років вчителем математики, у вересні 2000 р. було призначено пенсію за вислугу років. У липні 2001 р. він знову почав працювати лаборантом контрольно-аналітичної лабораторії. Органи Пенсійного фонду припинили виплачувати йому пенсію. Т. оскаржив їх дії до суду.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Задача 3. П. 1950 р. народження та М. 1946 р. народження звернулися до районного відділу Пенсійного фонду за призначенням пенсії за вислугу років.

П. працював 23 роки начальником слідчого відділу прокуратури Фрунзеньського району Харкова, його класний чин — молодший радник юстиції. Середньомісячний заробіток — 600 грн.

М. працював 26 років заступником прокурора району, класний чин — радник юстиції. Середньомісячний заробіток — 720 грн.

Чи мають П. і М. право на пенсію за вислугу років? Якщо мають, то обчисліть її розмір.

Задача 4. К. 1953 р. народження 26 років працювала інструктором лікувальної фізкультури в будинку-інтернаті для дітей-інвалідів.

Чи має право К. на пенсію за вислугу років?

Задача 5. Прокурор Л. набув права на пенсію за вислугу років.

Чи виплачуватиметься йому пенсія за вислугу років після продовження роботи на цій посаді?

Задача 6. З 12 березня 1996 р. до 27 листопада 1999 р. Н. працювала на посаді спеціаліста I категорії районної державної адміністрації. З 28 листопада 1999 р. була прийнята на посаду стажера прокуратури, а згодом помічника прокурора. 15 травня 1998 р. Н. отримала вищу юри-

дичну освіту (закінчила Львівський державний університет, факультет правознавства).

Чи зарахується Н. до 20-річного прокурорського стажу, що дає право на пенсію за вислугу років, період її роботи з 12 березня 1996 р. до 27 листопада 1999 р.?

Список літератури (див. до тем 1, 10)

Тема 6. Соціальна пенсія

1. Поняття соціальних пенсій та їх особливості.
2. Підстави надання соціальних пенсій.

Контрольні питання

1. Правова природа соціальних пенсій.
2. З яких фондів виплачуються соціальні пенсії?

Задачі

Задача 1. У листопаді 2004 р. Н. виповнилося 60 років. Його трудовий стаж — 16 років.

Чи має право Н. на пенсію?

Задача 2. Інженер В. працювала на цій посаді 12 років і залишила роботу за сімейними обставинами. Після досягнення 55-річного віку вона звернулася до відділення Пенсійного фонду за місцем проживання із заявою про призначення їй пенсії за віком.

Чи буде призначено В. пенсію за віком?

Задача 3. Дитині О. у 2005 р. виповнилося 16 років. Відповідно до висновку лікарсько-консультативної комісії міської поліклініки у 2001 році дитина визнана інвалідом до 16 років. У 2005 р. дію висновку лікарсько-консультативної комісії подовжено до досягнення дитиною 18 років.

Чи має право О. отримувати соціальну пенсію за дитину-інваліда до досягнення нею 18-річного віку?

Список літератури (див. до теми 1)

1. *Чирков С. А.* Правовое регулирование института социальных пенсий // Юрид. консультант. — 2004. — № 2.

Тема 7. Обчислення пенсій

1. Пенсія: її мінімальний і максимальний розміри.
2. Порядок обчислення розміру пенсій.

Контрольні питання

1. В яких розмірах призначається пенсія державним службовцям?
2. Чи входять доплати і надбавки до складу пенсій, і які доплати пенсіонерам передбачено законодавством?
3. Чи можна зараз розрахувати пенсію за нормами Закону, що діяв до 1 січня 2004 р., як не використане право?

Задачі

Задача 1. Громадянці Л. виповнилося 55 років, загальний стаж роботи — 26 років. Вона має статус особи, яка проживає на території населеного пункту, якому надано статус гірського; середньомісячна заробітна плата — 240 грн.

Обчисліть розмір пенсії за віком громадянки Л. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Громадянин А. до грудня 1992 р. як інвалід III групи отримував пенсію по інвалідності внаслідок загального захворювання, нараховану із середньомісячного заробітку 82 грн, і працював на фабриці. У грудні 1992 р. він зазнав травму на виробництві, і його було визнано інвалідом III групи внаслідок трудового каліцтва. Середньомісячний заробіток за два останні роки становив 92 грн.

З якого заробітку має бути нарахована пенсія по інвалідності від трудового каліцтва А. — 82 чи 92 грн?

Задача 3. За призначенням пенсії по інвалідності до районного відділу соціального захисту звернувся молодший співробітник Б. віком 30 років.

Медико-соціальна експертна комісія (МСЕК) встановила йому II групу інвалідності, спричинену професійним захворюванням. Місячна заробітна плата Б. становила 192 грн. Його спеціальний трудовий стаж — 4 роки. На утриманні Б. перебували три особи: мати 60-річного віку, яка одержувала соціальну пенсію як інвалід II групи і не мала права на трудову пенсію, та двоє неповнолітніх дітей.

Чи буде призначено Б. пенсію по інвалідності? Якщо так, то якого розміру?

Задача 4. П. 1962 р. народження, Л. 1983 р. народження та С. 1967 р. народження 15 вересня 2001 р. звернулися до районного відділу соціального захисту населення за призначенням їм пенсії по інвалідності.

Медико-соціальна експертна комісія (МСЕК) визнала П. інвалідом III групи внаслідок загального захворювання з 20 серпня 2001 р. Його загальний трудовий стаж — 12 років 4 місяці, середньомісячний заробіток — 420 грн.

Ця сама комісія визнала С. інвалідом II групи внаслідок загального захворювання з 16 серпня 2001 р. Його загальний трудовий стаж — 4 роки 2 місяці, середньомісячний заробіток — 360 грн.

Л. МСЕК було визнано інвалідом I групи внаслідок загального захворювання з 23 серпня 2001 р. Його загальний трудовий стаж — 7 місяців, середньомісячний заробіток — 400 грн.

Призначте пенсії по інвалідності П., С. та Л., визначте їх розмір.

Задача 5. Із заявою про призначення пенсії по інвалідності звернувся непрацюючий інвалід II групи віком 36 років. Причина інвалідності — загальне захворювання. Стаж роботи — 10 років і 2 роки строкової військової служби. Середньомісячний заробіток — 240 грн. Дружина перебуває у відпустці по догляду за дитиною до 3 років. Старша дочка навчається в іншому місті та отримує стипендію.

Визначте право на пенсію та її розмір.

Задача 6. І. виповнилося 55 років, його загальний трудовий стаж — 25 років. Протягом шести років він працював бригадиром розливальних машин у доменному виробництві.

Чи має І. право на пенсію? Якщо має, то на яку? Як вона обчислюватиметься?

Задача 7. До районного відділення Пенсійного фонду звернувся громадянин М. 1941 р. народження. Його загальний трудовий стаж — 38 років 6 місяців, середньомісячний заробіток — 440 грн.

На яку пенсію має право М.? Визначте її розмір.

Задача 8. До районного відділення Пенсійного фонду звернулися працівники сільськогосподарського приватного підприємства “Лан” із запитаннями, чи включаються в заробіток для обчислення пенсії компенсація за невикористану відпустку, допомога по тимчасовій непрацездатності й натуральна оплата.

Дайте обґрунтовану відповідь.

Задача 9. У 2005 р. М. досягає пенсійного віку і оформлюватиме пенсію. Визначте, яка заробітна плата буде врахована для обчислення йому розміру пенсії.

Список літератури (див. до тем 1, 10)

1. *Постанова* Кабінету Міністрів України “Про затвердження нового Порядку обчислення пенсій по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсій у зв’язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи” від 30 травня 1997 р. // Офіц. вісн. України. — 1997. — № 23. — Ст. 80.

Тема 8. Звертання за пенсією, її призначення і перерахунок

1. Призначення пенсій.
2. Перерахунок пенсій.

Контрольні питання

1. Які документи необхідні для призначення кожного виду пенсій?
2. Коли можна звертатися за призначенням пенсії державного службовця?
3. Який порядок зарахування до стажу роботи для призначення пенсії періоду перебування особи в місцях позбавлення волі за період до 1 січня 2004 р.?
4. Визначте, чи застосовується пп. 3 п. 1 ст. 40 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” при призначенні наукової пенсії.

Задачі

Задача 1. Прибиральниця середньої школи № 152 Харкова М. пішла на пенсію за віком у лютому 1999 р. Її середньомісячний заробіток при визначенні розміру пенсії становив 180 грн. У березні 2000 р. М. знову була прийнята на роботу прибиральницею школи і працювала 19 місяців, маючи середньомісячний заробіток 220 грн.

Коли М. одержить право на перерахунок пенсії і з якого заробітку його буде здійснено?

Задача 2. Громадянка З. отримує пенсію за віком у розмірі 87 грн, маючи неповний трудовий стаж. Після призначення їй пенсії вона почала

працювати санітаркою в лепрозорному лікувальному закладі. Її оклад становив 205 грн.

Чи отримуватиме З. пенсію, ставши до роботи в названій установі?

Чи може вона претендувати на перерахування призначеної їй пенсії, якщо відпрацює в лепрозорному закладі понад 2 роки?

Задача 3. А. одержував пенсію по інвалідності, обчислену із заробітку 160 грн. Після призначення пенсії він працював 2 роки 2 місяці і одержував заробітну плату 220 грн. А. — інвалід III групи.

Чи можна зробити перерахунок пенсії з вищого заробітку і який буде її розмір?

Задача 4. Громадянина С. було звільнено з роботи у зв'язку зі скороченням штатів. Оскільки трудовий стаж С. становив 26 років, він звернувся до відповідного відділення Пенсійного фонду із заявою про призначення йому пенсії. У Пенсійному фонді С. відмовили у призначенні пенсії, мотивуючи тим, що він ще не досяг пенсійного віку (С. — 59 років) і порадили звернутися до центру зайнятості за отриманням допомоги в разі безробіття.

Хто в цьому разі повинен призначити пенсію і з яких коштів вона має виплачуватись?

Задача 5. В. 68 років, трудовий стаж — 39 років. Він отримує пенсію за Списком № 2.

Чи має В. пільги для підвищення пенсії за цим Списком?

Задача 6. І. вийшов на “наукову” пенсію з 1 вересня 2000 р. Після цього продовжував працювати на 0,2–0,5 ставки доцента. У квітні 2004 р. він подав документи на переоформлення “наукової” пенсії відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”» від 20 листопада 2003 р.

З якого часу І. повинні нарахувати пенсію за цим Законом — з 1 січня 2004 р. або з дня подання заяви? Чи повинні враховувати при обчисленні пенсії заробітну плату після 1 липня 2000 р., коли І. працював на 0,2–0,5 ставки, або можна виключити цей період?

Задача 7. Л. з 1996 р. отримує пенсію як державний службовець. Їй з 1 вересня 2003 р. відмовляють у перерахунку пенсії, мотивуючи тим, що Л. після досягнення пенсійного віку продовжувала працювати на посаді державного службовця без дозволу Головного управління державної служби України.

Чи правомірно Л. відмовляють у перерахунку пенсії?

Задача 8. К. працювала на підприємстві бухгалтером. Її загальний трудовий стаж — 23 роки. У віці 54 роки вона була звільнена з посади у зв'язку зі скороченням штату. К. звернулася до органів Пенсійного фонду з вимогою про призначення їй пенсії за віком.

Якою буде відповідь уповноваженого органу? Обґрунтуйте її.

Задача 9. Член колективного сільськогосподарського підприємства, інвалід III групи після бойових дій в Афганістані досяг 55-річного віку і звернувся з проханням про призначення йому пенсії за віком. Його трудовий стаж — 25 років. Середньомісячний заробіток — 292 грн.

Чи буде йому призначена пенсія за віком і якого розміру?

Чи може йому бути призначена пенсія по інвалідності?

Задача 10. У вересні 2004 р. С. було призначено пенсію за віком. Після виходу на пенсію він продовжував працювати і одержував вищий заробіток.

Чи має право С. на перерахунок пенсії за віком і за яких умов?

Список літератури (див. до теми 1)

1. Пудов А. Н. Вопросы перерасчета и корректировки страховой части трудовой пенсии // Юрид. консультант. — 2003. — № 4.

Тема 9. Виплата пенсії

1. Загальні правила виплати пенсії.
2. Виплата пенсій працюючим пенсіонерам.

Контрольні питання

1. Припинення та поновлення виплати пенсії.
2. Виплата пенсії в разі виїзду за кордон.
3. Виплата недоотриманої пенсії у зв'язку зі смертю пенсіонера.
4. Чи існують обмеження у виплаті пенсії державного службовця?

Задачі

Задача 1. Г. є громадянином Російської Федерації. У жовтні 1996 р. йому виповнилося 60 років і він вийшов на пенсію за віком. У грудні 2001 р. Г. переїхав на постійне місце проживання до сина в Червоноград.

Чи має він право на одержання пенсії за віком на території України? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Майстру по ремонту телевізорів приватної фірми “Екран” Л. у поточному році виповнюється 60 років (його трудовий стаж — 35 років), але він не має наміру припиняти роботу після досягнення пенсійного віку.

Чи обов’язково Л. оформляти пенсію за віком? Чи може він одночасно одержувати пенсію за віком і заробітну плату?

Задача 3. Електрик П. після досягнення 60-річного віку продовжував працювати і звернувся із заявою про призначення пенсії лише тоді, коли йому виповнилося 62 роки.

З якого моменту йому буде призначено пенсію за віком?

Задача 4. В. перебувала на утриманні померлого чоловіка, хоча має власну пенсію. У 1992 р. чоловік поїхав до Мурманська і зник безвісти, а в 1995 р. надійшло свідоцтво про його смерть. Пенсію чоловіка з 1992 р. вона не отримувала. Коли звернулася за нею, їй відмовили.

Чому В. відмовили у виплаті пенсії померлого чоловіка?

Задача 5. Громадянка Т. віком 59 років пенсіонерка, одержувала максимальну пенсію за віком, передбачену Законом України “Про пенсійне забезпечення”. У червні 1997 р. вона виїхала на постійне проживання до Москви. Перед виїздом Т. звернулася до районного органу праці та соціального захисту із запитаннями: яким буде її пенсійне забезпечення в Росії? Чи буде їй переказано пенсію та якого розміру? Який порядок оформлення пенсій? Якими законодавчими актами це питання врегульовано?

З аналогічними запитаннями звернувся пенсіонер О., який виїздить на постійне проживання до Австралії.

Підготуйте консультації.

Список літератури (див. до теми 1.)

Тема 10. Пенсії, інші пенсійні виплати для окремих категорій громадян

1. Особливості пенсійного забезпечення осіб, які мають особливі заслуги перед Україною.
2. Пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.
3. Пенсійне забезпечення державних службовців.

4. Пенсійне забезпечення посадових осіб органів місцевого самоврядування.
5. Пенсійне забезпечення народних депутатів.
6. Пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників.
7. Пенсійне забезпечення службових осіб прокуратури та суддів.
8. Пенсії особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Контрольні питання

1. Складіть таблицю “Особливості пенсійного забезпечення військовослужбовців, наукових працівників, державних службовців”.
2. Здійсніть порівняльний аналіз пенсійного забезпечення за законами України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” і “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”.
3. Особливості правового регулювання пенсійного забезпечення державних службовців.
4. У чому полягають особливі заслуги перед державою, які зумовлюють виникнення права на пенсійне забезпечення за Законом України “Про пенсії за особливі заслуги перед Україною”?
5. Які види доходів особи зараховуються при обчисленні державних пенсій державним службовцям, науковим (науково-педагогічним) працівникам, особам, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, і народним депутатам?
6. Чи мають право на пенсійне забезпечення відповідно до Закону України “Про державну службу” особи, які на момент набрання чинності цим Законом (1 січня 1994 р.) були пенсіонерами?
7. Чи мають право на пенсію відповідно до ст. 37 Закону України “Про державну службу” державні службовці, які визнані інвалідами?
8. Чи зараховується період роботи діловодом військово-облікового стола селищної ради до стажу державної служби?
9. Чи зараховується до 20-річного стажу роботи на посадах, зарахованих до категорій посад державних службовців, період роботи на посаді начальника державної податкової інспекції для призначення пенсії за нормами Закону України “Про державну службу”?
10. Чи зараховується період роботи на посаді головного інженера радіотелецентра та директора виробничо-технічної дирекції до

стажу роботи, який дає право на призначення пенсії відповідно до Закону України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів”?

11. Визначте, чи зараховуються до стажу державної служби періоди роботи на посадах інспектора дитячої кімнати відділу внутрішніх справ РВВС (молодший лейтенант); дільничного інспектора у справах неповнолітніх РВВС (лейтенант); інспектора паспортного відділу УВС (старший лейтенант); інспектора відділу віз та реєстрацій УВС (капітан); керівника пенсійної групи фінансово-планового відділу УВС (капітан); начальника пенсійного відділення фінансово-економічного відділу УВС (майор); начальника пенсійної служби Одеського з'єднання Національної гвардії України (майор); начальника юридичної служби Одеського з'єднання Національної гвардії України (майор).
12. Чи зараховується до наукового стажу період роботи на посаді головного спеціаліста?
13. Чи зараховується до стажу державної служби період роботи на посаді коменданта в інформаційно-обчислювальному центрі Державного митного комітету України?

Задачі

Задача 1. Суддя Одеського обласного суду К. звернувся до відділу соціального захисту з проханням про призначення йому пенсії згідно із Законом України “Про статус суддів” від 15 грудня 1992 р. З 1958 по 1969 р. К. працював народним суддею Ленінського району Одеси, з 1969 по 1980 р. — суддею обласного суду, з 1980 по 1996 р. — правовим інспектором в Одеській федерації профспілок. У 1988 р. йому виповнилося 60 років.

Відділ соціального захисту відмовив йому у призначенні пенсії згідно із Законом України “Про статус суддів”.

Чи було правильним рішення відділу соціального захисту?

За яких умов призначається пенсія суддям?

Задача 2. В. працював на державній службі 25 років і залишив цю роботу в листопаді 1993 р. Після досягнення 60-річного віку він у 1995 р. звернувся за одержанням пенсії відповідно до ст. 37 Закону України “Про державну службу”.

Чи має право В. на одержання пенсії як державний службовець?

Задача 3. За призначенням пенсії за віком звернувся до відділення Пенсійного фонду професор, доктор наук С. Він подав документи про наявність 30-річного загального і 15-річного науково-педагогічного стажу. С. продовжує працювати.

Чи буде йому призначено пенсію за віком на підставі ст. 24 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”?

Задача 4. Громадянин Н. отримував пенсію державного службовця. Після його смерті дружина Н. звернулася до районного органу праці та соціального захисту із заявою про призначення пенсії в разі втрати годувальника неповнолітній дочці померлого. Заявниця вимагала призначення пенсії за нормами Закону України “Про державну службу”. Їй було відмовлено з мотивів, що Н. хоча й одержував пенсію як державний службовець, але на момент смерті не працював на посаді державного службовця.

Який порядок призначення пенсії в разі втрати годувальника? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. Л. 1951 р. народження є учасником ліквідації аварії на Чорнобильській АС: він працював у зоні відчуження з моменту аварії до 16 червня 1987 р. Його загальний трудовий стаж — 29 років. 19 вересня 2001 р. МСЕК визнала Л. інвалідом III групи. Середньомісячний заробіток Л. — 640 грн.

На яку чи на які пенсії має право Л.? Визначте їх розмір.

Задача 6. Громадянка К. у січні 1999 р. звернулася за призначенням їй пенсії державного службовця. З документів, які вона подала, випливає, що 4 роки вона працювала майстром ЖЕК, 2,5 року — начальником цього ж ЖЕК, 6 років — інспектором житлового відділу міськвиконкому, 5 років — помічником народного депутата, 3 роки — заступником редактора газети районної ради, останні 5 років завідувачем відділу облдержадміністрації. У заяві громадянка К. просила обчислити розмір пенсії, виходячи із середньомісячного заробітку за останні 24 місяці в розмірі 240 грн.

Які умови призначення пенсії державного службовця? Чи має право громадянка К. на пенсію державного службовця? Обчисліть розмір пенсії громадянки К.

Задача 7. Громадянка Г. працювала на посаді молодшого наукового співробітника 8 років 8 місяців, а потім 7 років на посаді державного службовця. 14 липня 2002 р. їй було звільнено через досягнення граничного

віку перебування на державній службі. Загальний трудовий стаж Г. — 28 років. Вона звернулася за призначенням пенсії державного службовця, однак їй відмовили, посилаючись на недостатній стаж державної служби.

Чи правильні дії інспектора Пенсійного фонду? Який порядок призначення пенсії державного службовця?

Задача 8. Громадянин П. працює на посаді доцента державного університету із серпня 1983 р. Ступінь кандидата наук здобув у 1974 р. Після цього працював старшим агрономом виробничо-аграрного об'єднання цукрової промисловості (травень 1974 р. — січень 1982 р.), головою профкому цього самого об'єднання (січень 1982 р. — липень 1983 р.). Працюючи на виробництві, навчався в заочній аспірантурі. Після захисту дисертації з 1976 р. по 1983 р. працював викладачем в університеті з погодинною оплатою праці.

Чи є право П. на отримання пенсії науково-педагогічного працівника? Який порядок призначення такої пенсії?

Задача 9. Громадянин Ш. нагороджений значком “Ударник соціалістичного змагання”, медаллю “До 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, медаллю “За доблесну працю”, орденом “Дружби народів”. Чотири рази він обирався депутатом до сільської ради.

Чи має він право на пенсію за особливі заслуги перед Україною? Який порядок призначення такої пенсії?

Задача 10. Громадянин С. має 28 років загального стажу. У віці 65 років він звернувся до районного відділення Пенсійного фонду для призначення пенсії посадовій особі місцевого самоврядування. Він має стаж 2 роки військової служби у Збройних Силах, 4 роки — секретарем міської ради і 4 роки — головою постійної комісії обласної ради з питань бюджету на постійній основі. Перед зверненням за призначенням пенсії С. працював 5 років директором казенного підприємства.

Які умови призначення пенсій посадовим особам місцевого самоврядування? Чи має право С. на пенсію як посадова особа місцевого самоврядування?

Задача 11. Громадянка К. з 1987 по 1991 р. постійно проживала і працювала в зоні посиленого радіологічного контролю. Після цього у зв'язку з народженням доньки переїхала на постійне місце проживання до Кузнецовська Рівненської області. У 2002 р. вона звернулася до районного відділення Пенсійного фонду за призначенням їй пенсії як особі, яка

належить до потерпілих від аварії на ЧАЕС. У районному відділенні Пенсійного фонду їй роз'яснили, що вона має право на пенсію згідно із Законом України “Про пенсійне забезпечення”, а не “Про статус і соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”, оскільки на момент аварії в цій зоні вона не проживала і не працювала.

Які категорії потерпілих мають право на пенсію згідно із Законом України “Про статус і соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”? У чому полягає пільгове пенсійне забезпечення згідно з цим законом? Чи правомірні дії працівників Пенсійного фонду?

Задача 12. Громадянка Л. працювала лаборанткою на кафедрі Львівського сільськогосподарського інституту 5 років і одночасно навчалася на заочному відділенні інституту. З 1991 р., після закінчення навчання працювала в сільській раді землевпорядником. У 2002 р. звернулася за призначенням пенсії державного службовця. Однак у районному відділенні Пенсійного фонду їй відмовили і пояснили, що для отримання пенсії державного службовця в неї не вистачає відповідного стажу, оскільки ранг державного службовця їй було присвоєно лише в 1994 р., про що свідчить відповідний запис у трудовій книжці. З огляду на це Л. може бути призначена пенсія згідно із Законом України “Про пенсійне забезпечення”. При цьому до розрахунку середнього заробітку не буде включено надбавку за ранг державного службовця, оскільки вона надається лише державним службовцям. Л. заперечувала, адже, крім того, вона має стаж роботи у вищому навчальному закладі.

Як обчислюється стаж державної служби для призначення пенсії державного службовця? Чи правомірні дії Пенсійного фонду?

Задача 13. Громадянина С. у 1983 р. було визнано інвалідом II групи внаслідок трудового каліцтва і призначено пенсію по інвалідності. У 1994 р. його було обрано сільським головою, і на цій посаді він працював до 2002 р. Після цього рік він працював секретарем сільського виконавчого комітету і в 2003 р. звернувся за призначенням пенсії в разі інвалідності посадовій особі місцевого самоврядування. У районному відділенні Пенсійного фонду йому відмовили у призначенні пенсії як посадовій особі місцевого самоврядування.

Які умови призначення пенсій по інвалідності виборним посадовим особам місцевого самоврядування? Чи правомірні дії Пенсійного фонду?

Задача 14. Громадянин Д. з 14 лютого по 22 липня 1988 р. брав участь у роботах з ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС у зоні відчуження. У 1993 р. його визнано потерпілим від аварії на ЧАЕС і видано посвідчення потерпілого категорії 3. Крім того, він має 7 років 6 місяців стажу роботи за Списком № 2. У 2002 р. він звернувся до районного відділення Пенсійного фонду за призначенням пенсії на пільгових умовах.

Які пільги з пенсійного забезпечення передбачені для Д.? Право на яку пенсію він матиме?

Задача 15. Громадянин М. брав участь у воєнних діях з 22 липня по 28 вересня 1968 р. на території Чехословаччини згідно із записами у трудовій книжці. У 2001 р. йому було призначено пенсію як учаснику війни на підставі довідки райвійськкомату про проходження служби з 25 липня по 29 жовтня 1968 р. у військовій частині, де він брав участь у забезпеченні зв'язку бойових дій військ на території Чехословаччини. У 2002 р. виплату пенсії йому було припинено, оскільки, як виявилось при перевірці, під час воєнних дій він був заарештований на військові збори і вже не був військово-службовцем.

Чи правомірні дії Пенсійного фонду?

Задача 16. А. пішла на пенсію у грудні 1990 р. У 1969–1990 рр. вона працювала головним бухгалтером міського фінансового відділу.

Чи має А. право на отримання пенсії як державний службовець?

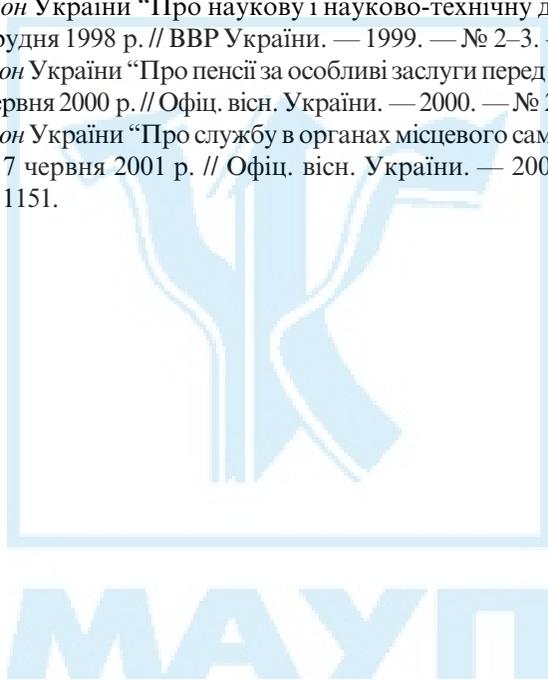
Задача 17. Б. був депутатом п'яти скликань райради Якутської АРСР.

Чи має Б. право на пенсію за особливі заслуги перед Україною?

Список літератури (див. до теми 1)

1. Закон України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” від 28 лютого 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 16. — Ст. 200.
2. Закон України “Про прокуратуру” від 5 листопада 1991 р. // ВВР України. — 1991. — № 53. — Ст. 793.
3. Закон України “Про службу безпеки України” від 25 березня 1992 р. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. — 1996. — № 4.
4. Закон України “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб” від 9 квітня 1992 р. // ВВР України. — 1992. — № 29. — Ст. 399.

5. Закон України “Про статус народного депутата України” від 17 листопада 1992 р. // ВВР України. — 1993. — № 3. — Ст. 17.
6. Закон України “Про статус суддів” від 15 грудня 1992 р. // ВВР України. — 1993. — № 8. — Ст. 56.
7. Закон України “Про державну службу” від 16 грудня 1993 р. // ВВР України. — 1993. — № 52. — Ст. 490.
8. Закон України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів в Україні” від 23 вересня 1997 р. // ВВР України. — 1997. — № 50. — Ст. 302.
9. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 1 грудня 1998 р. // ВВР України. — 1999. — № 2–3. — Ст. 20.
10. Закон України “Про пенсії за особливі заслуги перед Україною” від 1 червня 2000 р. // Офіц. вісн. України. — 2000. — № 25. — Ст. 1037.
11. Закон України “Про службу в органах місцевого самоврядування” від 7 червня 2001 р. // Офіц. вісн. України. — 2001. — № 26. — Ст. 1151.

МАУП

ЗМІСТ

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи студентів	3
Плани семінарських занять	4

МАУП

Зам. № ВКЦ-2335

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП